

OSMANLI İDARESİ DÖNEMİNDE KOCAELİ'NDE BELEDİYECİLİK ÖRNEKLERİ

Ebubekir SOFUOĞLU*

Osmanlı İdaresi Öncesi Kocaeli

XIII. yüzyılın ortalarında Anadolu, Moğol istilasının ardından yıkılan Selçuklu Devleti'nin yerine beyliklerin, özellikle de Batı Anadolu'da Gazi Türkmen Beyliklerinin kuruluşuna sahne olmuştu¹. Anadolu'daki bu beylikler, Selçuklu yönetimince atanan emirler tarafından idare ediliyordu. Uçlarda güçlenen beyler, Selçuklu yönetiminden bağımsız hareket etmiyorlar, onlara bağlı vaziyetlerini devam ettiriyorlardı. Aynı şekilde Ertuğrul Gazi ve Osman Bey de Selçuklulara bağlılıklarında kusur etmiyorlardı. Ancak, Selçuklulara Moğollar tarafından son verilince, Kayı Boyu da Söğüt ve Domaniç toprakları üzerinde bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi.

Bununla beraber Osman Bey, Anadolu'daki diğer Türkmen Beylikleri gibi, tam bağımsız olmayıp Moğolların bir unsuru olan İlhanlılara vergi veren bir yapıda idi. Öte yandan Osman Bey, bir süreç içerisinde, çevredeki aşiret ve boyları yönetimi altında toplayarak sınırlarını genişletmeye de devam ediyordu. Bu çerçevede özellikle Bizans sınırındaki kabilelerin reislerini kendisine bağlıyor ve bu boy ve aşiretler Osman Gazi'yi kendilerine bey olarak tanıyorlardı².

Osman Gazi, beyliğinin kuruluşunu ilan ettikten sonra Ahi ve dervişlerin desteğiyle hemen fetihlere girişmiş, ilk hareket noktası olarak Söğüt'ü seçmiş, daha sonra Karacahisar'ı fethederek hareket üssünü buraya taşımıştı. Bu fetihle beraber de gazilikten uç beyliğine terfi edilmişti.

Osman Bey'den sonra yerine geçen Orhan Bey de babasının fetih politikasını uygulamaya devam etmişti. Yine Orhan Bey de gaza anlayışı çerçevesinde fetih hareketlerini İzmit'e yöneltmişti. Bizans da bu tehlikeli Osmanlı akınları üzerine kalelerini ve surlarını sağlamlaştırmaya girişmişti. Nihayet 1329'da Osmanlı ile Bizans arasında vuku bulan İzmit yakınlarındaki Palekanon (Maltepe) Savaşı Osmanlı'nın zaferiyle neticelenince Bizans başlangıçta İzmit'i belirli bir vergi karşılığında elinde tutmayı başardıysa da Osmanlılar 1337'de şehri geri almış ve yönetimini de Süleyman Paşa'ya bırakmıştı. Daha sonra Bursa alınmış ve başkent yapılmıştı.

* Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi, Tarih Bölümü, e-mail: sofuoğlu@sakarya.edu.tr

1 Halil İnalçık, "Osmanlı Devleti'nin kuruluşu", *Türkler*, cilt IX, Ankara 2002, s. 66.

2 İnalçık, "Osmanlı...", s. 66.

Şehrin Osmanlıların Eline Geçışı

Orhan Bey tarafından fethedilen İzmit, eski adı Nikomedia olan şehirdi. Şehir, adını, kurucusu olan I. Nikomed'den almıştı. Türkçe kaynaklarında şehrin ismi İznikmîd olarak da geçmekteydi. Aşıkpaşazade'nin ve Neşri'nin eserlerinde de bu şekilde zikredilmekteydi. 19. yüzyıl ortalarından itibaren de İzmit olarak kullanılmaya başlanmıştı.

Osmanlıların eline geçmeden önce İzmit şehri, tarihî seyir içerisinde pek çok deprem ve pek çok kuşatma atlatmış, Roma ve Pontus krallıkları arasındaki mücadelelerde de büyük zararlar görmüştü. Bununla beraber Roma İmparatorluğu'nun doğu eyaletlerine başkentlik yapan şehir; önemini her dönem korumuş, Bizans İmparatorluğu'nun ilk dönemlerinde de eyalet merkezi haline gelmiş sonrasında da vuku bulan depremler neticesinde harabeye dönmüş ve hatta bir süreliğine de önemini kaybetmişti.

Coğrafi konumunun önemi sebebiyle üzerine yapılan Got saldırılarından zarar gören şehir daha sonra İslâm fetihlerinin de uğrak yeri olmuştu. Bu çerçevede Muaviye zamanında (674) İstanbul'a gelen Müslümanlar, İzmit'i de kuşatmış ancak herhangi bir başarı sağlayamadan geri dönmüşlerdi. Harun Reşit zamanında ise İzmit ele geçirilmiş ve Bizans'ın vergi vermesi şartıyla onlara bırakılmıştı. Türklerin İzmit'e sahip olması ise Süleyman Paşa zamanındaydı. Daha sonra Haçlı seferleri sebebiyle şehir haçlıların eline geçmişti³.

Çünkü İznik ve İzmit Hıristiyan kayserler için çok önemli iki şehirdi. İznik, dinlerinin kutlu saydığı bir kent iken, İzmit ise Konstantiniyye'nin anahtarı ve İstanbul'u fırtınalardan koruyan bir sığınak olarak değerlendiriliyordu. Bu iki şehrin önemini çok iyi anlayan Bizans da bu nedenlerle buraların yönetimini sürekli, sadece en güvenilir akrabalarına vermeye önem gösteriyordu.

Osmanlıların eline geçmesi sürecinde Orhan Gazi, bu şehri kuşatmadan önce çevre istikametlere akınlar yapmış ve öncelikli olarak İzmit'in çevresini fethedip, elini daha da güçlendirmişti. Daha sonra sıra İzmit'e gelmiş ve İzmit'i kuşatma altına almış, bu haberi alan Bizans İmparatoru III. Andronikos hemen bir ordu hazırlamış ve Palekanon (Maltepe)'a vararak savunma vaziyeti almıştı. Savaş, Osmanlılarca kazanılmış ve İzmit o zaman ki adıyla Nikomedia, Osmanlı Devleti'nin bir eyaleti haline getirilmişti. Bu manada şehirdeki kiliseler camiye çevrilmiş şehirde medrese inşa ettirilmiş ve böylece de Kocaeli sancağı meydana getirilmişti⁴.

Daha sonra Osmanlıların içine düştüğü Fetret devrinden nasibini alan İzmit, Timur tarafından yağmalanmıştı. Bu tahribattan sonra da devletin ikinci kurucusu olan Çelebi Mehmet zamanında tekrar imar edilen şehir, İstanbul'un fethi için yapılan hazırlıkların hammadde ve iş gücü kaynağı haline gelmişti. Bu özelliği ile çok önemli şahsiyetlere ev sahipliği yapan İzmit, Çaldıran seferine çıkan Yavuz'a ve İran seferlerine çıkan Kanuniye de bir nevi konaklama vazifesi görmüştür. Öte yandan 16. yüzyıl boyunca çeşitli depremler ve afetler atlatıp cami, imaret, mektep, hamam, kervansaray vs. yapılarla yeniden hayata döndürülmüştü. İzmit'in bir diğer coğrafi özelliklerinden olan ve Sakarya – Sapanca – İzmit arasında açılması düşünülen kanal projesi uygulanmaya konulduysa da tamamlanamamıştı.

Coğrafi açıdan bu tür zenginliklerinin yanı sıra 16. ve 18. yüzyıllarda da pek çok tabii afete maruz kalan İzmit'te binlerce insan hayatını kaybetmiş ve şehrin önemli bir bölümü yerle bir olmuştu. Daha sonra şehir yeniden imar edilmiş hatta 1833'te II. Mahmut'un ziyareti ve ilk posta yolunun açılışı şehri canlandırmıştı. Bu süreç içerisinde de Tanzimat döneminde

3 İdris Bostan, "İzmit", *T.D.V. İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 536.

4 Ziya Nur Aksun, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, İstanbul 1994, s. 38.

1871 yılında şehirde ilk defa belediye başkanı seçilmiş ve meclis kurulmuştu⁵. Bu şekilde idari bir değişikliğe kavuşturulan İzmit bugün, Derince, Gebze, Gölcük ve Karamürsel başta olmak üzere şu an 12 ilçesi olan ve Türkiye için son derece önemli olan bir sanayi şehridir.

Kocaeli’nde Belediyecilik Faaliyetleri

Osmanlı’da belediyecilik kavramı ise bugünkü anlamıyla Tanzimat sonrasında ortaya çıkmıştır. Bunun öncesinde belediye gibi birçok idari kurumun görevleri vakıf müessesesi yolu ile yürütülüyordu.

Belediye terimi, “ortak menfaatler ve karşılıklı ihtiyaçların zorlaması ile bir belde oturan halkın, beldelerine ve dolayısıyla kendilerine ait meseleleri, hükümetin kanunla belirttiği sınır ve sorumluluk dairesinde seçmiş oldukları vekilleri vasıtası ile halletmeleri” olarak tanımlanır⁶. Tanzimat öncesinde Osmanlıda yerel yönetimlerin esasını kadılar, loncalar, vakıflar ve mahalleler oluştuyordu.

Bu çerçevede Osmanlı taşra yönetiminde belediye hizmetleri, kadı-imam hiyerarşisi içinde gelişmekteydi. II. Mahmut devrinde yapılan ıslahatlarla yönetim alanında da birçok değişiklik yapılmış, modernleşme sürecinin bir gereği olarak yapılan bu değişiklikler dolayısı ile devlet yerel yönetimlere kadar değişikliklere girişmişti. Kadıların şehrin diğer önemli işlerinin yanında, belediye işlerini de gördüğü eski sistemden sonra, 1826 yılında İhtisap Nezareti’nin kurulmasıyla şehrin temizlik, kolluk ve belediye hizmetleriyle ilgili işleri kadılıktan ayrılmıştı⁷.

Zamanla 1850 yılında Zabtiye Nezareti’ne bağlanan İhtisap Nezareti’nin 1854 yılında tamamen ilga edilmesiyle İstanbul’da Şehremini adıyla yeni bir teşkilat kurulmuştu⁸. Yine 1857 yılında Şehremini istenileni veremeyince, yardımcı olarak Galata-Beyoğlu bölgesinde Altıncı Daire-i Belediye adı altında batılı anlamda ilk belediye kurulmuş, İstanbul Şehremaneti koordinasyonu sağlama yetkisi verilmişti⁹.

Cumhuriyet sonrası yerel yönetimlerle ilgili çalışmalara hız verilmiş, önce 1913 yılında çıkarılan Dersaadet Teşkilat-ı Belediyesi Hakkında Kanun-ı Muvakkat ile belediyecilik yeniden düzenlenmiş ve Şehremini Meclisi yerine Encümen-i Emanet kurulmuştu. İstanbul tek bir belediye ve 9 şube olarak tasarlanmış, 1924 yılında 417 sayılı Ankara şehremaneti kanunu ile Ankara’ya özel bir yönetim biçimi getirilmiş ve bu yönetimle Ankara şehremaneti işleri bakanlığınca atanan bir Şehremeni’nin yönetiminde Encümen-i Emanet ile bir belediye genel kurulundan oluşturulmuştu¹⁰. Önceleri atama ile başa gelen belediye başkanları Cumhuriyetle beraber seçim usulüyle göreve gelecek şekilde değişikliğe tabi tutulmuş, 1 Mart 1957 tarihinde de belediyeler özel idarelerden ayrılmıştı.

Bu şekildeki açıklamalarla Osmanlı Devleti’nde belediyeciliğe kısaca değinilmişken özellikle Tanzimat sonrası belediyeciliğin daha kurumsal bir yapı haline gelmeye başladığı görülmüştür. Yaygın anlamda her ne kadar belediyelerin asli görevi, şehrin alt yapısını oluşturma, çevre temizlik ve bakımı, imar düzenlemeleri, ulaşım, sağlık hizmetleri vb gibi konularla yetkili ve sorumlu olmakla beraber bazı görevlerin daha önce de uygulandığı hatta fazlasının da olduğu anlaşılmaktaydı. Bu manada İzmit Belediyesi’nin de Cumhuriyet öncesi bazı uygulamaları ve görevlerine belgeler ışığında bakıldığında, o dönemde Osmanlı

5 Bostan, “İzmit...”, s. 536-537-538.

6 Osman Nuri Ergin, *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, C.1, s. 1.

7 Cengiz Sunay, “Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (3), Kocaeli 2002, s. 113-133.

8 Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, cilt 1, Konya 1989, s. 246.

9 İlber Ortaylı, “Yerel Yönetim; Devraldığımız Miras”, *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl, Uluslar arası Sempozyum, 23-24 Kasım 1990, Bildiriler, Tartışmalar*, Ankara 1990, s. 60-63.

10 Mustafa Dönmez, “Türkiye’de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi”, *Türk İdare Dergisi*, İstanbul 1995, Sayı 406, Mart, s.165-173.

belediyeciliği ile ilgili bazı uygulama örnekleri görülmektedir.

Bu manada Kocaeli belediyesinin beledi faaliyetlerine ilişkin ilk örnek olarak bir kiralama hizmeti ile ilgili bir konudan bahsedilmektedir. Buna göre İzmit'te hicri 1321 tarihli (1921) belgeye göre Kocaeli'nin Karamürsel belediyesine ait, kira yükümlülükleri ve sonucuyla ilgili olarak İzmit Mutasarrıflığı'nın emir ve görüşlerini içeren belge, idarenin bu konudaki görevini belirtmiş oluyordu. Söz konusu belgede İptidaiye'ye ait olan bir binanın belediye tarafından kiralanması ve bu kiranın yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ile ilgili aksaklıklardan bahsedilmektedir¹¹.

Belgeden anlaşıldığı üzere hazineye yani devlete ait bir bina, milli eğitim tarafından belediyeye kiralanmıştı. Fakat bu kiralama hükümlerinde yer alan unsurların, yani kira ödeme yükümlülüğünün zamanında yerine getirilmemesi sonucu ortaya çıkan zorluklar nedeniyle, kurum (kiracı) hakkında İzmit Mutasarrıflığı'na başvurulmuştu. Bu başvuru ve muhtemel verilecek hüküm sonucu nasıl bir yol izleneceği de değerlendirilmişti. Bunun sonucunda belirlenen çözüme göre binanın kirasının bundan sonra düzenli olarak ödeneceğinin garanti edilmesi istenmiş ve biriken kira borçlarının teminiyle birlikte, belediyenin kiracı olarak kalmaya devam edebileceği bildirilmişti, fakat daha önce de olduğu gibi aynı şekilde kira ödemelerinde yeniden sorunlar yaşandığında da binanın değeri münasibince daha uygun alıcılara kira ile verilmesi hususu da belirtilmişti¹².

1920'ler, İzmit Belediye Bahçe, Otel ve Lokantası. (KBB Arşivi)

Metinden de anlaşıldığına göre belgede, belediyenin kullanmak üzere kiraladığı binanın kirasını ödeyemediğinde çıkan sorunlardan ne şekilde çözüleceğinden bahsedilmektedir. Bu sorunlardan biri olarak belediye, maarif nazırlığından, Mekteb-i İbtidaiyye ait olan bir binayı kiralamış ve ona göre Mekteb-i İbtidadiyye de kendisine bir ödeme planı belirlemişti. Belediyenin kirayı ödemedeki aksaklıkları neticesinde onların da kendi öğretmenlerinin maaşını ödemede zorluk çektiği görülmüştü. Bunun da takibi adına belediyeye içine düşülen sıkıntı belirtilmiş ve bu sıkıntının giderilmesi belediyeden istenmişti. Öte yandan bu sıkıntılara benzer başka sorunların ortaya çıktığı yine farklı belgelerde de görülmektedir. Ayrıca bu belgeden Karamürsel belediyesinin zaman zaman hizmet kurumlarından kiraladığı binalarda da kirayı ödeme konusunda mali sıkıntıya düştüğü anlaşılmaktaydı. Dolayısıyla

11 BOA. MF. MKT 871/60 Kayıt No: 71510

12 BOA. MF. MKT 871/60 Kayıt No: 71510

Karamürsel belediyesinin zaman zaman da olsa maddi sıkıntı içine düştüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra bu belgeden, devlete ait olan bir kurumun, yine devlete ait olan başka bir kurumu, kiralama yolu ile birbirlerinin hizmetine sunduğu anlaşılmaktaydı. Yine belgeden anlaşılacağı üzere, belediye hizmet alanlarının hizmet binalarından daha hızlı geliştiği ve bu nedenle belediyelerin yeni hizmet binaları ihtiyacı içinde oldukları ortaya çıkmaktaydı.

Maarif nezaretine yani Mekteb-i ibtidaiye'ye ait bir binanın belediyece kiralanması, söz konusu binanın Mekteb-i ibtidaiye'nin o sıralarda acil ihtiyacı olmadığı, fakat bina inşa edildiğine göre vaktiyle gerekli olan binanın o an gerekli olmadığı anlaşıldığından belki de binanın boşa çıktığı düşünülebilir.

Öte yandan belediyenin kirayı ödeyemediği durumlarda da öğretmen maaşlarının ödenmesi sıkıntılarının yaşanması da Mekteb-i ibtidaiye idaresinin de rahat, bol ya da yeteri miktarda bütçe kullanamadığı bu yüzden de belediyenin ödeyeceği kiraya bile ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, Mekteb-i ibtidaiye idaresinin mali imkânları olduğu halde öğretmen maaşlarının ödenememesini gerekçe göstererek, belediyeyi kira ödemeye zorlaması ihtimal dâhilinde olan bir durumdur.

Yıl 1929, Eski Postane Caddesi inişi ve sağdaki iki katlı bina, Belediye Oteli ve Lokantası. (KBB Arşivi)

Belediyelerin bu tür iktisadi sorumluluklarını gösteren bir başka durum olarak da bazı işletmeler üzerinden aldığı vergiler örnek gösterilebilir. Bununla ilgili olarak ele alınan belgede de Karamürsel vapur iskelesine gelen yolcu ve ticari eşyalarla ilgili oluşan vergiden bahsedilmektedir¹³. Söz konusu belgede yer alan bilgiye göre, Karamürsel vapur iskelesine gelen yolcu ve ticari eşyadan belediye de vergi geliri elde etmekteydi. Ayrıca, 1327 senesi belediye kanununun 3. maddesinde, bunun yeniden düzenlenmesi ve genişletilmesi hususu yer almaktaydı. Ancak bu vergilendirme konusunda tam bir netlik yoktu. Bu belgede, bu konuyla ilgili tartışmalar vardı. Karamürsel iskelesine yanaşan vapurlardan, gelen yolcu ve ticari eşyadan nasıl vergi alınacağı 327 ya da 328 senesi bütçesine dâhil edilip edilmeyeceği hakkında bir müzakereden bahsedilmektedir¹⁴.

Fakat bu müzakereden ziyade, burada anlaşılması gereken bir başka durum olarak da iskeleye yanaşan vapurlardan o dönemde belediyece vergi alındığı, dolayısıyla vapur işletmesine kısmen belediyenin de dâhil edildiği görülmektedir. Karamürsel Belediyesi

13 BOA. DH.İD. 35/12

14 BOA. DH.İD. 35/12

üzerinden hareketle de o dönemde belediyelerin iskelelere yanaşan vapurlardaki yolcular ve ticari eşya üzerinden vergi aldığı bu şekilde de bu işletmelerin parçası olduğu anlaşılmaktaydı¹⁵.

Belediye ve iskele işletmeleri hususunda bir başka konu da vergilendirme dışında memur ve zabtiye atamalarıydı. Bu konudaki bir başka belge de Karamürsel kazasına bağlı Hersek karyesi civarında Dil İskelesi'nden gelecek olan yolcuların denetlenmesi için istihdam olunacak memur ve zabtiye maaşatı karşılığı olarak adı geçen iskeleden geçirilecek hayvanattan yarısı belediyeye ve diğer yarısı hazineye ait olmak üzere iskele parası alınması görüşü belirtilmekteydi¹⁶.

Buradan da göre iskele güvenliğini sağlamak üzere istihdam edilen güvenlik elemanlarına ödenecek ücretlerin belediyece temin edildiği anlaşılmaktaydı. Buna göre de belediyenin bugünkü imâri, inşâi ve kültürel hizmetlerinin yanı sıra güvenlik hizmetlerini de verdiği görülmekteydi¹⁷.

Belediyenin iktisadi faaliyetlerine dikkat çeken başka bir belgedeki bilgilere göre, Karamürsel Belediyesi'nin kendisine ayrılan, 322 senesi bütçesini aşmış olduğu İzmit mutasarrıflığına tespit edilmiş, fakat belediyenin yapması gereken hizmetlerin henüz tamamlanmadığı görülmüştü¹⁸. Bu anlamda belediyenin hizmetlerinin aksatılmaması için İzmit mutasarrıflığından destek istenmekte olduğu da görülmekteydi. Yine bu belgeden anlaşıldığı üzere belediyenin bütçesinin zaman zaman kendine yetmediği ve belediye bütçelerinin sarfiyatları sırasında ciddi kontroller altında harcama yaptığı da öğrenilmekteydi¹⁹.

Bu vergilendirme hususu dışında belgeden anlaşılan bir başka nokta da, o dönem de İzmit'te merkezle ilçeler arası vapur seferlerinin yapıldığı bilgisiydi. Bu belgeye göre denize kıyısı olan İzmit'te insanlar ulaşım için vapur hizmetlerinden de faydalanmaktaydı²⁰.

Yerel yönetim kuruluşları içinde önemli bir yeri olan belediyenin, Osmanlı yönetim sistemi içinde yaklaşık 150 yıllık bir geçmişi bulunmaktaydı. Yani belediyecilik Osmanlı Devleti'nden Türkiye'ye miras kalan kurumlardan biridir. Böylesi bir maziye sahip olan belediyelerin çok çeşitli görevleri olmakla beraber bu görevlerinden birisi de sağlık hizmetleriyle alakalı olanıdır.

Sağlıkla ilgili her türlü tesis açma ve işletme hakkına sahip olan belediyelerin Osmanlı Devleti'nde de bu tür görevleri yerine getirdiği görülmekteydi. Nitekim Zabtiye Nezaret-i Celîlesi'ne ait olan bir belgeden anlaşıldığı üzere, belediyenin sağlık hizmetleri ile ilgilendiği de ifade edilmekteydi. Evraka göre Mehmed Suad bin Ahmed Nahit Efendi isminde bir doktorun, Karamürsel Belediye Tababeti'ne tayini istenmekteydi. Bununla birlikte belgenin devamında tayin edilen söz konusu doktorun yerine gidip gitmediğinin, göreve başlayıp başlamadığının kontrolünün de yapıldığı anlaşılmaktaydı. Halkın sağlık hizmetlerinden de sorumlu olan belediyenin, görevini sadece doktor atamak şeklinde yeterli görmeyip bu doktorun görev mahalline gidip gitmediğini takip etmesi, görevini layıkıyla yerine getirmeye çalıştığını göstermekteydi. Yani belediyece doktor tayini yapılmış, resmi işlem tamamlanmış ama işlem burada bırakılmayarak doktorun görevine başlayıp başlamadığı da takibe alınmaktaydı²¹.

15 BOA. DH.İD. 35/12

16 BOA. ŞD. 1567/15

17 BOA. ŞD. 1567/15

18 BOA. DH. UMVM.154/30

19 BOA. DH. UMVM. 154/30

20 BOA. Y. MTV.104/71

21 BOA. ZB. 40/20 Kayıt No: Mekâtib-i Askeriye-i Şahane 143.

Yaptığı diğer hizmetlerden olarak sağlıkla ilgili görevleri bulunduğu yukarıda zikredilen belediyelerin, personellerinin herhangi bir suça karışmaması için onları sıkı bir takibe aldığı ve bir nevi kolluk faaliyeti yürüttüğü de anlaşılmaktaydı. Bu meyanda ele alınan başka bir evrakta belirtildiğine göre; Kandıra kazası belediye cerrahı olan ve Dersaadet'e gitmekte iken üzerinde revolver ve kama bulunduran Ermeni Ohannesin, sorguya alındığından bahsedilmekteydi. Yapılan sorguda, tutarsız ifadelerde bulunduğu için de şüpheleri üzerinde topladığı ifade edilmekteydi. Buna göre suça karışma durumunda veya ihtimalinde olan belediye memurları yine belediyece sorgulanmakta, üzerinde suç unsuru yani silah vb. şeylerle yakalananlar adliyeye sevk edilmekte, ayrıca bu tür vakaların belediye personeli tarafından amirlerine bildirildiği de görülmekteydi²².

Yani bu da göstermektedir ki belediye memurları üzerinde belediyenin hem idari hem de güvenlik kontrolü olmaktadır. Böylece belediye kendi personeli suça bulaşma ihtimaline karşı takip etmektedir ve bunun devamında personeli suça bulaştıysa da o personelle ilgili bilginin adli makamlara verilmesi görevi de yerine getirilmektedir. Böylece de memurların suça bulaşma ihtimalleri azaltılmaya çalışılmakta ve bir otokontrol sağlanmaktadır. Evrakın devamından anlaşıldığı üzere, üzerinde silah bulunan Ohannes amirinden Bağçecik'e gitmek üzere izin aldığı halde, Bağçecik'e gitmek yerine doğru Dersaadet'e yol almıştı. Bu şüpheli hareket üzerine doktorun ifadesi ve bununla ilgili kayıtlar ekli olarak bu adli vakanın bildirildiği üst makamlara gönderilmişti. Daha sonra doktorun nezaret altında bulundurulmak üzere Kandıra'ya tekrar gönderildiği belgede belirtilmişti²³.

Yukarıda ki örnek olaydan hareketle belediyelerin, belde halkının huzur, esenlik, sağlık ve mutluluğu için gereken önlemleri almak maksadıyla önce kendi çalışanlarını gözlem altında tuttuğunu ve suç unsuru teşkil ettikleri takdirde onları adli makamlara sevke ettiği yani bir nevi belediyenin kendi çalışanları üzerinde kolluk vazifesi yürüttüğü anlaşılmaktadır²⁴. Bu da belediyenin sağlık hizmetlerinin yanı sıra güvenlik yani emniyet hizmetlerinden de sorumlu olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Yukarıda aktarılan ve farklı hizmet alanlarından örnek olarak ele alınan belgelerden anlaşıldığına göre, belediye sadece bugünkü anlamda sergilemiş olduğu inşai, imari ve kültürel faaliyetleriyle sınırlı alanda hizmet vermemektedir. Belediyenin bu hizmet alanlarına ek olarak sağlık, emniyet gibi bugün çok fazla hizmet verdiği görülmeyen alanlarda da hizmet verdiği belgelerde işaret edilmektedir.

22 BOA. Y. MTV. 104/71

23 BOA. Y. MTV. 104/71

24 BOA. Y. MTV. 104/71

Çarşıbaşı'na kanalizasyon yapımı çalışmaları (1944) (KBB Arşivi)

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri:

- BOA. MF. MKT 871/60 Kayıt No: 71510
- BOA. DH. İD. 35/12
- BOA. ŞD. 1567/15
- BOA. DH. UMVM. 154/30
- BOA. Y. MTV. 104/71
- BOA. ZB. 40/20 Kayıt No: Mekâtib-i Askeriye-i Şahane 143.

Diğer kaynaklar:

- Akgündüz, Ahmet, *Türk Hukuk Tarihi*, c. 1, Konya 1989
- Aksun, Ziya Nur, *Osmanlı Tarihi*, Ötüken Neşriyat, Cilt 1, İstanbul 1994
- Bostan, İdris, "İzmit", T.D.V.İslam Ansiklopedisi, Cilt 33,TDV Yayınları, İstanbul: 2007
- Ergin, Osman Nuri, *Mecelle-i Umur-ı Belediyye*, c.1, İstanbul
- Dönmez, Mustafa, "Türkiye'de Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi", *Türk İdare Dergisi*, Sayı 406, Mart, Ankara 1995
- İnalçık, Halil, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, cilt IX, Yeni Türkiye Yayınları
- Ortaylı, İlber, "Yerel Yönetim; Devraldığımız Miras", *Türk Belediyeciliğinde 60. Yıl, Uluslar arası Sempozyum*, Ankara 1990
- Sunay, Cengiz, "Belediyeciliğin Doğuşu Sürecinde Osmanlı Mirası", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (3), Kocaeli, 2002.